

Коммуникативтік айтылымдарды оқыту мәселесі

Шүнкеева С.А., Ахметова Б.Б.

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

В статье рассматриваются вопросы методики преподавания иностранных языков, а именно коммуникативный подход в обучении иностранным языкам. Авторы затрагивают проблему обучения метакоммуникативным высказываниям, направленным на формирование аргументационно-полемиических умений обучающихся, необходимых в процессе бесед, дискуссий и т.п. и представляющих определенные трудности при изучении иностранного языка. В статье авторы раскрывают особенности метакоммуникации на материале немецкого языка и, основываясь на собственном опыте, предлагают способы и методы, способствующие формированию и развитию навыков метакоммуникативных высказываний.

In the article the issues of foreign language teaching methods particularly communicative approach in foreign languages teaching are considered. The authors touch upon the problem of teaching metacommunicative statements directed to students' argument polemic skills forming which is necessary in the talking process, discussions etc and representing some difficulties in foreign language learning, reveal the features of meta-communication on the material of German language and based on their experience suggest ways and methods contributing the formation and development of metacommunicative statements skills.

Әр ғылым сияқты, әдістеме ғылымы да бір орында тұрмайды. Оқыту мақсатының және оқыту тәжірибесінің дамуы әдістемеді жаңа үрдістердің пайда болуына және бекітілуіне, сол және басқа да тәсілдердің жүзеге асырылуына, нақты мақсаттардың енгізілуіне апарып соғады. Сондықтан да, шетел тілін оқыту әдістемесінде негізгі кезең — коммуникативті тәсілдің бекітілу мәселесі әбден заңды болып табылуында. Қазіргі оқыту үрдісінің ерекше белгісі және онымен жетекші бағыт беретін қағидалары қатынас мақсатында, жазбаша және ауызша білім алмасуда, хабарламаларда және т.б. тілді белсенді қолдану болып табылады. Қарым-қатынас қағидасы әр түрлі мақсатта шетел тілін меңгерудің тәжірибелік дағдыларын дамытуды және тіл үйренушілердің пәнге деген қызығушылықтарын арттыруды қамтамасыз етеді. Коммуникативтілік қарым-қатынастың нақты мақсаттары мен міндеттерінде оқытудың ең бастапқы сатыларынан бастап үйреніп отырған тілді қолдануды болжайды.

Коммуникативті сөйлеу, яғни ойды айту, денесіз емес, ол нақты материалдық сөз саптаудан тұрады. Сөз мазмұны көрсетілген форма қатынасқа қатысатындар үшін бәрібір емес. Сондықтан тілдік құралдар мен коммуниканттардың оларға бет бұруының өзі сөз болатын нысанға жиі айналады. Мысалы: *Айтқаныңды қайтала! Осы жайында үндемей-ақ қояйын. Үндеме! Айтуға мұрсат бер! Сөзімді бөлме! Жай сөйле!* және т.б. Бұл метакоммуникативті сөйлеу. Метакоммуникация — бұл коммуникация туралы коммуникация, яғни ойды айтудың тәсілі туралы сөйлеу, баяндау түрі туралы, тандалған сөзді көркемдеуге әңгімелесушінің қарым-қатынасы, әңгіме тақырыбы туралы, өзара түсінушілік жетістіктері туралы және басқалар да жайында [1].

Метакоммуникативті сөйлеу өзара түсінушілік жетістіктері үшін, хабар алмасу кезінде үздіксіздікті, сенімділікті және дәлдікті қамтамасыз ету үшін керек. Олардың мағынасы мынада: тілді меңгеру үшін, мәдени тіл үшін, адамшылық әрекеттің толып жатқан алуан түрлеріндегі практикалық мұқтаждықтары үшін.

Метакоммуникативті сөйлеу меңгеруде үлкен қиындық туындайды. Метакоммуникативті сөздің тұтас немесе оның элементтері болуы мүмкін. Осы түрдің мысалдары: *Жалғастыр! Келесі сұраққа көш!* және т.б.

Метакоммуникативті сөйлеуге оқыту кезінде сөйлеу түріне сәйкес оларды нақты топтарға бөлу орынды. Мысалы, метакоммуникативті сөйлеу ортасында мынадай түрлерін атап кетуге болады: күмәнді, бағалауды, дәлелдеуді, тағайындауды және т.б. Неміс тілінің күнделікті сөйлеу материалдарында метакоммуникация ерекшеліктерін қарап шығайық. Көбінесе қолданыста жүрген мынадай пікірлер:

– күмәнді білдіру үшін:

Hätte ich keine Zweifel, würde ich mich schon dazu äußern. — Мен күдіктенбесем, бұған өз ойымды білдіреп едім.

Warum so unsicher? — Неге бұлай болды?

Du schweigst, weil du zweifelst? — Сен күдіктенгендіктен үндемей тұрсың ба?

Kaum zu glauben, dass es seine Schuld ist. — Оның кінәсі екенін түсіну өте қиын және т.б.;

– бағалауды, дәлелдеуді білдіру үшін:

Was ich zu sagen habe, ist nicht neu (ist schon bekannt, habe ich schon vorher erwähnt, will betonen..., beweisen..., zeigen..., deutlich machen..., klären...). — Менің айтайын дегенім жаңалық емес (мәлім, алдында аман өттім,... білдіргім,... дәлелдегім,... көрсеткім,... түсіндіргім,... анықтағым келеді).

Ich möchte eine Bemerkung machen. — Мен ескерту жасайын деп едім.

Ich müsste noch eigentlich dazu Stellung nehmen. — Бұған мен де шынында өз пікірімді білдіргім келіп еді.

Ich weiß, du wirst dagegen sein, aber trotzdem erwähne ich... — Мен сіздің қарсы болатыныңызды білемін, бірақ бұған қарамастан... еске саламын.

Unter uns kann ich das offen sagen. — Мұны өз арамызда ашық айта аламын.

Was ich jetzt sage, bleibt unter uns. — Қазір айтатыным өз арамызда қалсын.

Kannst ruhig weiter erzählen, was ich jetzt sage, ist kein Geheimnis. — Қазір айтатыным құпия емес, ары қарай асықпай әңгімелей аласың және т.б.;

Сөйлеу ережесінің дәлелділігі, олардың дәлелдемелері, яғни сөздің мазмұнды жағына қарай қатысы бойынша бағалау, сол сөздің фактісіне әр түрлі субъективті қатынастар таныту қарама-қарсы қойылған (тілегін айтуға, әңгімелесушінің үндемеуіне, екеуара сөйлесу барысында бастаманы қағып әкетуге, әңгімеден шығуға және т.б.):

Ich kann mich auch kürzer fassen, wenn du das willst. — Егер қаласаң, қысқарақ айта аламын.

Ich mische mich ein, weil... — Мен сөзге араласамын, өйткені...

Entschuldigung, aber ich muss Stellung dazu nehmen. — Кешіріңіз, бірақ менің бұған өз пікірімді білдіргім келеді.

Verzeih bitte, zu diesen Vorwürfen kann ich nicht weiter schweigen. — Кешір, бұл кінәға мен әрі қарай үндемей қала алмаймын.

Du schweigst auch auf diese Frage, aus Angst, Höflichkeit? — Сен бұл мәселеге ешнәрсе айтпай тұрсың ғой, қорыққаннан ба, сыпайлықтан ба?

Wenn ich so was höre, dann verstumme ich. — Мен сол існетті бірдеңе естісем, ләм демеймін.

Du redest große Worte, Böses, Schlechtes, Gutes über ihn. — Сен ол туралы бөсіп, ашулы, жаман, жақсы айттың.

Du redest Unsinn, Quatsch. — Сен қайдағы жоқты, бос сөз айтып кеттің.

Du hast heute überlegt, klug, überzeugend, dumm, wie ein Kind, wie ein Papagei gesprochen. — Сен бүгін орынды, көңілге қонымды, орынсыз, бала сияқты, тоты құс сияқты сөйледің.

Оқыту процесінде тіл үйренушілер өз ойларын қолда бар материалмен (мәтінмен, диалогпен, жаттығулармен және т.б.) ғана шектеліп жиі салғырт білдіреді. Сондықтан оқытушыға оларды метакоммуникативті сөйлеуге итермелеуге тура келеді. Бұл ретте сөйлеуге итермелеу жанама, ерік білдірмейтін түрлерімен, қарапайым фактіні анықтау көмегімен болуы мүмкін: *Естілмейді (Қайтадан айтыңызшы)*. Тақырып үшін бұл ұзақ (тұжырымдаманы қысқартуға ынталандырма) және басқалары.

Метакоммуникативті сөйлеу коммуникативті мақсаттардың жетістіктері үшін олардың рөлі маңыздылық дәрежесі бойынша бөлінеді. Функционалдық біршама жүктелген метакоммуникативті сөйлеу мынадай тақырыптарды сөз қылады:

а) тақырыптың мақсаттылығын:

Dieses Problem ist längst diskussionsfrei. — Бұл мәселе бұрыннан еркін пікірталаста.

Man darf nicht länger darüber schweigen. — Бұл жайында ұзақ уақыт ешнәрсе айтпай қалмау керек.

Reden wir über... -... жайында айтайық.

Klären wir... -... анықтайық.

Es ist gut, dass wir auf... zu sprechen gekommen sind — Біз... айта бастағанымыз жақсы;

ә) сөз сабағына әңгімелесушінің қатысын:

Das ist dein Lieblingsthema. — Бұл сенің сүйікті тақырыбың.

Dazu hast du bestimmt viel zu sagen. — Бұған сенің айтатының көп екені анық.

Ich weiss, du sprichst über... nicht gern, aber... — Сенің ... туралы айтқанды ұнатпайтыныңды білемін, бірақ...

Die anderen interessiert das kaum — Басқаларын бұл түк қызықтырмайды;

б) әңгіме кезіндегі қызығушылығын:

Dein Standpunkt interessiert mich sehr. — Сенің көзқарасың мені қатты қызықтырады.

Das betrifft uns alle. — Бұл бәрімізге қатысты.

Darüber lässt sich reden. — Бұл туралы айту керек.

Das geht mich nichts an. — Мұнда менің шаруам жоқ.

Ich will davon nichts wissen. — Бұл жайында ештеңе білгім келмейді;

в) берілген жағдай үшін әңгіменің орындылығын:

Nun ist es höchste Zeit, darüber zu sprechen. — Енді осы жайында айтудың нағыз уақыты келді.

Hier ist es so gemütlich, zu sitzen und zu plaudern. — Мұнда отырып сұхбаттасу ыңғайлы екен.

Reden wir darüber ein anderes Mal. — Осы туралы басқа кезде айтайық;

г) әңгіме ахуалына сөздің физикалық параметрлерінің сәйкестігін:

Sprich bitte lauter! — Қаттырақ сөйлеші!

Schrei nicht so, wir sind doch nicht taub! — Керең емеспіз, айғайлама!

Sprich bitte deutlicher! — Анық сөйле!

Bitte etwas langsamer, ich dir kaum folgen. — Ілесе алмай қалдым, кішкене жайырақ айтыңызшы.

Wozu diese Aufregung? — Не үшін толқып тұрсыңдар?

ғ) сөйлеу мәнеріне және эмоциялық күйге қатысы:

Verschluck nicht die Worte. — Сөзіңді күмілжімей айт!

Ich bin zu aufgeregt, das Reden fällt mir schwer — Мен қатты толқып тұрмын, маған сөйлеу қиынға соғады;

д) мәлімет дерекнамаларын:

Das stand doch in der Zeitung. — Бұл тінті газет бетінде жарияланған.

Im Rundfunk war die Rede davon. — Радиода осы жайында сөз болды.

Alle reden darüber. — Барлығы осы туралы айтып жүр.

Gerüchte sind im Umlauf. — Лақап (қаңқу сөз) тарап кетті.

Ich weiß, dass von... -... туралы... білемін;

е) құпиялылығын сақтау:

Das bleibt unter uns. — Бұл арамызда қалсын.

Wir können auch hier darüber sprechen, ich habe keine Geheimnisse. — Мұнда біз осы жайында айта аламыз, менің құпия сырым жоқ.

Hier können wir belauscht werden. — Осы жерден бізді тыңдай алады.

Du darfst aber niemandem etwas davon erzählen! — Бірақ сенің осы туралы ешкімге ештеңе айтуыңа болмайды!

Екеуара сөйлеуді басқару сөйлеуге қозғау салатын, әңгімелесушінің сөзін бөлетін, коммуникация бойынша серіктесін белсендіретін метакоммуникативті сөйлеудің болуын болжайды:

Schweig doch nicht! — Шығар үніңді!

Willst du dazu äußern? — Бұған ойыңдағыны айтқың келеді ме?

Bitte, ich kann sagen, was ich dazu denke. — Бұған мен өз ойымды айта аламын.

Moment mal. Entschuldige, dass ich dich unterbreche. — Бір сәтке. Сөзіңді бөлгеніме кешір.

Nun hör aber, was ich dazu zu sagen habe. — Ал осыған не айтатынымды тыңда.

Ist das alles, was du davon weißt? — Осы жайында бар білетінің осы-ақ па?

Die Antwort fällt mir schwer. — Жауап маған қиынға соғып тұр.

Frag lieber jemand anders. — Басқа біреуден сұрашы.

Мәлімдеменің маңыздылығын реттейтін метакоммуникативті сөйлеу:

Darüber bitte ausführlicher. — Осы жайында толығырақ айт.

Das brauchst du jetzt nicht zu erwähnen. — Қазір мұны еске түсірудің қажеті жоқ.

Was extra hervorgehoben werden muss, ist... — Нені ерекше көрсету керек болса, сол... болып табылады.

Diese Einzelheiten interessieren uns nicht. — Мұның егжей-текжейлілігі бізді қызықтырмайды.

Айтушы мен тыңдаушы жағынан коммуникативті ниет немесе қарым-қатынасы бар сөз саптау:

a) *Ich möchte dich etwas fragen.* — Сенен бір нәрсе сұрайын деп едім.

Was würdest du dazu sagen? — Сен бұған не айтасың?

Wie wäre hier deine Meinung? — Бұған сенің пікірің қалай болар еді?

Ich erkläre dir, wie ich dazu stehe. — Мұны қандай қатысымның барын түсіндірейін.

*a) Du hast mich totgefragt. — Сұрақтың астына алдың зой.
Bitte frag weiter, wenn du willst. — Егер сұрағың келсе, әрі қарай сұрай бер.
Ich will davon nichts wissen. — Бұл жайында ештеңе білгім келмейді.
Bist du aber neugierig? — Сен әуесқой адам ба едің?*

Коммуникативті ниет жариялануы, нақтылануы, толықтырылуы, бағалануы, қабылдануы, жоққа шығарылуы және т.б. мүмкін. Арнайы қайта сұрау, дәлсіздік, шегіну, түсіндірме, толықтыру, үлгі, дәлелдеме, контраргумент, ойды жеткізуді түрлендіру және т.б. енгізілуі және ескертілуі мүмкін:

Bitte? Wie war es? Genauer gesagt.... Präziser ausgedrückt.... das bringt mich auf den Gedanken.... Darüber lieber ein andermal. Das sei nur am Rande erwähnt. Um es kurz zu sagen.... Mach es kurz. Hinzugefügt wäre... dazu wäre noch... zu erwähnen. Und das will ich beweisen. Anders gesagt...Mit anderen Worten. Damit ist nichts Neues gesagt. Das bringt uns weiter. Im Grunde genommen... Besser ausgedrückt...

Метакоммуникативті сөйлеусіз қиынға түсетін мынадай кезеңдер сөйлеудің тілдік құралдарын қозғауы мүмкін:

*a) этикалық нормаларды сақтау:
Das klingt beleidigend. — Бұл тіл тигізгендей естіледі.
Du bist aber grob. — Бірақ сен дөрекісің.
War das ein Kompliment? — Бұл комплимент пе?
Darf man denn so eine ältere Dame anreden? — Егде жастағы әйел сияқты сөйлесуіме болады ма?
Deine Ausdrucksweise ist sehr vulgar. — Сенің айтқаның өте ерсі.
Das ist nicht für zarte Ohren. — Бұл нәзік жандарға арналмаған.*

*ә) сөйлеу мәнері:
Du beschreibst das sehr bildlich. — Сен мұны тым көркем суреттедің.
Du sprichst aber heute so gewählt! — Сен бүгін сондай талғап сөйлеп тұрсың.
Wie kann man nur über diese Schönheiten so trocken reden? — Қалай ғана осы сұлулық жайында*

қызықсыз айту мүмкін.

б) сөздің әдебилігі және дұрыстығы:

Gebrauche lieber keine Fremdwörter, die du schlecht kannst. Nicht «Strase», sondern «Straße». — Өзің білмейтін басқа сөздерді қолданба. «Жаза» емес, «көше».

в) суреттеу құралдарының тапшылығы:

Wie hieß er gleich? — Оны қалай атап еді?

Wie war Ihr Name? — Аты-жөні кім еді?

Wie war es? — Қалай болып еді?

Jetzt habe ich es! — Менде қазір ол бар.

Das wäre nicht passendes Wort dazu. — Бұл осыған келісті сөз емес еді.

Lieber würde ich es... nennen. — Ең жақсысы мен оны... атап едім.

Was bedeutet dieser Terminus? — Бұл термин нені білдіреді?

Метакоммуникативті сөйлеуді белгілеу баяндаудың ойға қонымдылығымен, дәйектілігімен және айқындылығымен, ойды білдірудің анықтығымен және түсініктілігімен толық ақталды:

Du widersprichst dir selbst.

Deinen Ausführungen kann ich nicht folgen, du bringst alles durcheinander.

Ohne Belege diese Ausdrucksweise nicht zugänglich.

Das klingt zu abstrakt.

Метакоммуникативті сөйлеу әлеуметтік сипатта болады:

Wie die Jugendlichen das heute nennen...

Wie die Journalisten sich ausdrücken...

Im Funktionär deutsch heißt es...

Um mit Kraftfahrern zu sprechen....

Міндеті аз метакоммуникативті сөйлеу хабарланатын тақырып атауына, хабарды берудің жоспарланған құрылысына, маңыздылығына көңіл аударуды ұстанады. Ұсынылған тақырыпты былайша енгізуге болады:

Ich erzähle über...

Jetzt erfahren sie...

Habt ihr schon gehört...

Kennst du den Witz?

Weiter im Text.

Дегенмен хабарды осы іспетті алдын ала ескертілген сөз орамынсыз бастауға болады. Құрылымына қарай бастамаға, аяқтауға, баяндаудың жүйелілігін қамтамасыз етуге, ілікпе сөздердің дайындығына және енгізілуіне байланысты метакоммуникативті сөйлеу жатады [2]. Айтушы өзінің негізгі хабарын өзіндік жоспар-бағдарламасымен алдын алуы жоқ емес.

Hat euch meine Freundin von... schon erzählt? Nein?

Dann beginne ich mit..., weiter kommen..., dann... und schließlich...

Anfangen von... Gemessen an... Ausgehend von... Verglichen mit... Zusammenfassend...

Әңгімені аяқтау ерекше «ақтық ілікпе сөзбен» белгіленуі мүмкін.

Das wäre es.

Soweit zur ganzen Sachlage.

Das wäre alles.

Ich habe nichts weiter zu sagen.

Zusammenfassend...

Сөйлеудің коммуникативті-мағыналы бөліктеріне көңіл бөлу дауыс ырғағының, сөз тәртібінің, етістің түрінің, демеулік шылаулардың, ерекше лексика-грамматикалық құралдардың көмегімен болады:

Ich möchte besonders betonen, hervorheben...

Besonders beachtet werden muss... was dürfen wir keinesfalls vergessen? — Das ist... Nun was muss dazu gesagt werden? — Es sind...

Тұжырымдаманы өңдеу және қатені түзету жақсартылған нұсқада айтылған сөзге жай қабысу жолымен немесе түсіндірме жолымен болады.

Genauer gesagt... Lieber... Wissenschaftlich gesehen, müsste dass... heißen. Mit anderen Worten... Jüngere Generation würde das... nennen. Ach so — das hätte ich bald vergessen. Kurz gesagt... Anders gesagt... Im Großen und Ganzen gesehen... Von außen gesehen...

Осындай метакоммуникативті сөйлеу факультативті. Көбінесе түсінгенін тексеретін қауіпсіздендірілген сөз орамдары мазмұндылау:

Hast du mich verstanden?

Ist es klar?

Hast du das begriffen?

Habe ich das deutlich genug ausgedrückt?

немесе назарын қолдайтын:

Siehst du.

Verstehst du.

Nicht wahr?

Ich rede ja in den Wind.

Ich habe es doch deutlich erklärt, wo hast du denn deine Ohren?

Метакоммуникативті сөйлеудің әдеттегі жеңілдетілген хабарландыратын құндылығының жанында олардың кейбіреуі әшейін артық:

Sag mal... Weiß't du... Kannst du mir sagen... Wie meinst du... Ich will dich fragen.

Олар тыңдаушыны жауап беруге, назарын аудартуға, екпін алуға дайындайды. Монолог түрінде сөйлеуде сұрақ-жауап түрі де жоқ емес.

Wie ich dazu stehe? Ganz negativ. Was bleibt uns in dieser sache? Warten und Tee trinken.

Бұл асқан тапқырлықтан немесе ойлау үшін уақытты ұтамын деген тілекпен дайындықсыз жауаптан шыққан пайымдаудан болады. Артық деп танылған *ich glaube, meine, denke, bin der Meinung, weiß* сөзді модальді көмкеруге пайдаланылады, тиянақтылықты жұмсартады, өзіндік пен ептіліктің аздаған дәрежесін береді. Ұқсас *offen, ehrlich gesagt, Hand aufs Herz* және т.б. мәні аз модальдік жүйе реңкін түзеді. Метакоммуникативтерді бүкпе мәнді ұғыну сиректік болып табылмайды. *Unter anderem, übrigens* кейде мынаны тұспалдайды: *ескер, біл, ұмытып қалма, тап басқасы маңызды; ойлама. Мен нені ескермедім...; мен саған осы жайында жай болмайшы ретінде хабарлаймын, саған маңызды екенін біле тұра, менің сөздерімнің кекесінін үдейту үшін және т.б.*

Ең ақырында барлық метакоммуникация мазмұнға әрекет етуі және сөздің ақпараттылығын жетілдіруге қызмет етуі керек. Безендіру рөлінен мағыналы рөлге ауыспалы метакоммуникативті сөйлеу де бар:

— sag, was du willst, er ist doch talentiert (мүмкін қарсылықты болдырмау, өз ойының әділеттігіне назар аударту).

- *Mir fehlen die Worte!* (Мүмкін емес, гажан).
- *Dein Wort in Gottes Ohr!* (Сеніңше болсын, қалауың білсін).
- *Hast du da noch Worte!* (Ерсі, өрескел).
- *Du hast mir das Wort aus dem Munde genommen* (әңгімелесушімен толық келісім: сен мені басып оздың, мен де соны айтпақшы едім).
- *Ich habe noch ein Wörtchen mit ihm zu reden!* — Ол маған осы үшін жауап береді.
- *Er lässt mit sich reden* — Оны көндіруге болады.
- *Das spricht für sich selbst* — Өзі айтқандай, бұған қосарымыз жоқ.

Аталған жағдайда коммуникация ішіндегі ақпараттың негізгі бөлігіне сөзсіз енгізу өрбиді.

Тіл зерттеу әдебиеті бойынша қаншалықты пікір айтуға болады, метакоммуникативті сөйлеу көбінесе құрылымдық жағынан емес, функционалдық жағынан сипатталады. Метакоммуникацияның кейбір өзіндік ресурстары: құрылымдық стереотиптер жиынтығымен, перформативті етістіктермен, олардың синонимдарымен жеке функционалдық арнайы бірліктермен орналастырылады [3]. Негізінде метакоммуникативті сөйлеу сөздің құрылысының жалпы заңдылықтарына бағынады. Метакоммуникативті сөйлеуді бөлу сөз сөйлеу мақсаты бойынша, құрылымы бойынша тиісті сипат бойынша немесе семантикалық синтаксис ережелері бойынша тиесілі түрлерді береді.

Метакоммуникативті сөйлеу ынталылыққа және әрекетке бөлінеді. Әрекет өз кезегінде жаңа ынталылық болуы мүмкін. Синтаксистік, сонымен қатар басқа да — констатация, пиғыл, мәселелер. Осы коммуникативті түрлер әрекетке қарағанда стимул үшін сипаттырақ.

Сезінетін ілікпе сөз не ауызша құпталған сұралған орындауды:

Was sagst du dazu? — *Ich sage folgendes...*

не стимулды қабылдамауды, бас тартуды, ауытқуды, дәлелдемені, «кейінге қалдыруды» және басқаларды қамтиды:

Dir bin ich keine Antwort schuldig.

Das ist meine Sache.

Das muss ich mir überlegen.

Warte mal. Das hört sich wie ein Krimi an.

Метакоммуникативті сөйлеудің әр түрлі бағыты бар: өз ойын білдіру, тұспалдау, әңгімелесушіні бағдарлау, үшінші адамға, әңгіме ахуалына және т.б. Осыған сәйкес тепе-теңдік жауап түрленеді: *Ich rede ganz durcheinander.*

Айтушының өзіне қатысты метакоммуникативті сөйлеу коммуникативті ниетті, түзетуді, ұмытшақтық, аңғырттық, дәлсіздік туралы өзіндік сынды қамтиды [4]. Шетел тілін оқыту әдістемесі бағытымен метакоммуникативті сөйлеу олардың жан-жақтылығының арқасында едәуір қызығушылықты көрсетеді. Олар кез келген тақырыптағы әңгімеде және кез келген ортада, сонымен қатар әр түрлі қолданыстағы жазбаша тілде кездеседі. Мысалы, телефонмен сөйлескенде:

Hier ist Meier — *Майер сөйлеп тұр.*

Gib mir mal Uwe! — *Увені шақыр!*

Ich verstehe dich schlecht. — *Сені нашар естіп тұрмын.*

Bist du da? — *Тыңдап тұрсың ба?*

Was darf ich ihr ausrichten? — *Оған не айтайын?*

Метакоммуникация аса маңызды мағынаға ие болатын тілді қолданудың салалары бар: лингвистика, тілді оқыту, тілдік байланыстар, заңтану, дипломатия, әкімшілік-төрешіл тәжірибе, баспа ісі, драма театры және т.б. Бұған қоса метакоммуникация әсіресе тілдің қызмет етуінің ерекше аясы үшін маңызды, оның рөлі маңызды болатын кейбір нақты жағдаяттар бар: емтихан, тергеу, анықтау, нұсқау, түсінік.

Тиісінше жоғары айтылғандардан, метакоммуникативті сөйлеу типологиясы мынадай: міндеттілік және мамандандырылған дәреже сияқты, функционалдық бағытты тағайындау, коммуниканттардың рөлінің өзара әрекеттестігі сияқты, синтаксистік және ырғақтық құрылым сияқты, стилистикалық, этикалық және эстетикалық тіркелім, тақырыптық-жанрлық тиістілік сияқты және кейбір басқа да фактілерге байланысты көп қалыпты және бөлшектелген болып көрінеді.

Әдебиеттер тізімі

1. *Девкин В.Д.* Метакоммуникация. Теоретические вопросы обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. — 1988. — № 5. — С. 31–36.
2. *Леонтьев А.А.* Принцип коммуникативности сегодня // Иностранные языки в школе. — 1986. — № 2. — С. 22–24.
3. О дифференцированном подходе при обучении говорению на немецком языке // Иностранные языки в школе. — 1988. — № 3. — С. 35–37.
4. *Попряник Л.В.* Практикум по переводу с немецкого языка на русский текстов экономического содержания. — М.: НВИ-Тезаурус, 2000. — С. 19–20.

Репозиторий Қарғу